

Antonije Žalica: Kako smo, silom prilika, postajali čarobnjaci – ulomci iz romana *Trag zmajeve šape*

Svaki dan, tog ljeta 1992, u predvečerje sam odlazio na Akademiju scenskih umjetnosti da ispečem hljeb. Bilo je veoma opasno izići iz zgrade, uopšte, bilo je opasno izlaziti na otvoren zrak (mada ni u kući nije bilo posebno bezbjedno, ali to se, u komparaciji, nekako zaboravi). Ipak, ima hiljadu razloga da se izlazi i svi smo, više-manje, svaki dan provodili po par sati na ulicama. Ali, to uopšte nije bilo lako, trebalo je pronaći neku smislenu zakonitost u nečemu što je izgledalo kao potpuni besmisao, u nečemu što nije imalo nikakvog smisla i poretka, što bi se, službeno, najčešće nazivalo "neselektivno granatiranje Grada" i što je, više-manje, trajalo uvijek. Kada bi bilo nešto kao zatišje, kada bi, kako se to kaže "topovi šutali", mogućnost da opale visila je u svakom djeliću vremena. Posebno ti minobacači, padaju ravno sa neba i mogu udariti na svaku tačku prostora. Uvijek i svugdje, kao istina ili kao potencija, to je bilo jedino pravilo u tom vječnom ubijanju i rušenju. Snajperi su pucali po čitav dan sa svih okolnih brda, protivavionski mitraljezi su šarali kuda im padne na pamet, opet bez reda i poredka, pa onda zalutali meci, tenkovske granate, ponekad i čitave salve iz višecijevnih bacača. Ali, malo-pomalo, jer ponavljanje i trajanje ima tendenciju da u svakom, pa i u najnepredvidljivijem zbivanju, pronađe neki red, ljudi su pronalazili neka pravila, nikako opća i svevažeca, već pojedinačno, svako za sebe, i gradili su, opet svako svoje, čudne i tajnovite odbrambene mehanizme. Poslije, kada je rat odmakao i zašao u svoje prvo ljeto, kada je početnu zbunjenost polako počelo zamjenjivati navikavanje na situaciju, ponekad bi se mogao vidjeti pokojni čovjek na ulici, koji, bez obzira na sve, lagano šetka, kao na korzu, polako pružajući korak, smiren i sabran, čak i preko mostova ili raskršća, koji su predstavljali "najotvorenija", što u toj prividnoj hijerarhiji znači i najopasnija, mjesta. "Sarajlije su se pomirile sa smrću," tumačili su, i to se shvatalo kao da su neki pristali na dobrovoljnu smrt, da im je sada svejedno da li će ih ubiti ili će nastaviti da hodaju. Ali mislim da nije bilo baš tako; pomirenje ne znači uvijek i pristajanje na nešto; prije da se odnosi na upoznavanje. Pomiriti se može samo sa nekim ko se veoma dobro poznaje, kao sa prijateljem ili bivšom ljubavnicom. Tako se pronalaze neka pravila koja se ne mogu ispričati riječima, a još teže nacrtati, ali ipak se znaju. Sjećam se jednoga starca koji je svako jutro izlazio iz kuće i najsporijim, staračkim hodom odlazio do pijace ili parka. Jednom je zazviždalo oko njega; jedan mladić počeo je da trči, a starac mu je, sa podsmjehom, dobacio: "Trči, trči budalo. Zar misliš da si brži od metka." Da, čovjek se nauči da razaznaje jedva vidljive konture između postojanja i onoga što predstavlja nešto "drugog"; da razotkriva zagonetnu šemu "sigurnog" kretanja ulicama svog rodnog Grada u kojoj nikada ne znači da je kraćim putem i bliže. Čovjek se nauči da osjeti smrt u vazduhu, nekada mnogo ranije nego što ona uopšte i stigne na to mjesto, nauči se čudnoj metafiziци prepoznavanja pravog momenta da se krene preko otvorenog prostora, jer čekati, u stvari, nema nikakvog smisla, sem da se odabere taj trenutak. Nauči se prepoznavati tajno znamenje u, naizgled, običnim stvarima (poredak kamenčića na zemlji, ugao pod kojim su odškrinuta izlazna vrata, pravac iz koga preleti golub i izbor grane na koju sleti). Naprosto, mnogi su naučili da *vide* (kako to kaže Kastaneda) ili su zašli duboko u umjetnost entelecheie (kako su to zvali stari Grci), ili su upoznavali osnove tajne nauke (kako to naziva Rudolf Štajner), mada, naravno, o tome nisu imali pojma, i, ako bi uopšte govorili o tome, nazivali bi to srećom ("možeš misliti - zastao sam da zavežem pertlu, a onda je, tačno na mjesto gdje bih bio da nisam stao, pala granata i ubila troje"), sudbinom ("išao sam par koraka brže od svoje smrti"), šuhom ("imao sam šuh da skrenem kod robne kuće, mada sam pošao prema Marijin Dvoru"), instinktom ("naprosto sam znala, istrčala sam van i unijela dijete u kuću"). Tako su mnoge Sarajlije postajale metafizičari (mada mnogi od njih možda nikada nisu ni čuli tu riječ) ili, prostije rečeno, čarobnjaci, magi obučeni najtananim balansiranjima na tankoj žici između života i smrti. Naravno, bez želje i namjere, silom prilika, kako to neki vole reći. I nije tu bilo u pitanju samo nužno (a ponekad i

"bezrazložno") izlaženje na otvoren prostor i prisustvo Smrti, koja nam je neprekidno disala za ovratnikom, već i mnoge druge stvari koje su se poklapale sa prastarim pravilima okultnih znanosti: izoliranost kao u kakvom hramu na Tibetu, ishrana u najboljoj tradiciji najsurevijeg asketizma, nije bilo električne energije, pa se noćima i noćima bdjelo u potpunom mraku i gledalo se samo "unutra", sav život se svodio na četiri osnovna elementa (vatra, voda, zemlja i zrak) u kojima je materijalnost gubila svaki smisao, vrijeme je izgubilo bilo kakva obilježja procesa ili promjene (u Sarajevu, mjenjala su se samo godišnja doba) i skoncentrisalo se u jednu, potpuno ogoljenu, tačku čistog trajanja.

Ipak, u Sarajevu se brojalo, svaki dan: tri, pet, deset, dvadesetpet... strašno je brojao radio svake večeri u izvještajima na koje smo, na žalost, svi navikli i oguglali, iako ljudi, itekako, nisu brojevi. Sve u svemu, ako smo već kod brojeva: toliko su materijala potrošili, dovoljno da svakoga od nas barem stotinu puta ubiju. Trebalo je sve da nas pobiju, a nisu.

Ja lično? Imao sam Andela na ramenu.

Bog na nebu iznad Sarajeva

Ne bi se, baš, moglo reći da je sjedio na ramenu, ali bio je tu, odmah iza mog uha, tu negdje u slijepom uglu oko potiljka. Kada je trebalo, čuo sam njegov glas, sigurnost mi je davala misao da je on uvijek tu i da brine o meni. Ponekad bih se pokušao obratiti i direktno Svevišnjem, ali, ipak, lakše je bilo razgovarati sa njegovim posrednikom.

Bilo je to o Duhovima, u Sarajevu 1992. i, baš kao i pojavu žutog snijega, mnogi to nisu ni primjetili (zašto se Svevišnji obznanio baš u času kada su svi morali pobjeći u podrum?), a i oni koji jesu, nisu baš pridavali tome nikakav značaj - ljudi su, uglavnom, vjerovali u radio. Naslanjali su uho moleći se da konačno čuju neku dobru vijest. Radosne vijesti nije bilo, svaka nova bila je gora i strašnija, sve dok nisu počele da se vrte u krug i ponavljaju.

Trebalo je dati djetetu papicu i ja sam se, u sred te gungule popeo, gore, u stan. Na brzinu sam sipao mlijeko, podgrijao ga i sasuo u bočicu. Prozor me je privlačio i odškrinuo sam zavjesu. Zgrada je na uzvisini i vidi se veći dio Grada. Čudno je i porazno da slika bombardovanja, gledana sa visine (kao, recimo, i na filmskom platnu) izgleda čarobno i veličanstveno: crveno nebo u noći, odsjaj požara, bljesci granata, let svijetlećih metaka koji liče na komete, rakete koje za sobom ostavljaju tragove, praskanje u hiljadama boja, osvjetljavajuće rakete koje "vise" na padobranima i šire toplo-žutu svjetlost, i jebi ga, možda bi čovjek i mogao uživati u ljepoti prizora da to što gori nije moj Grad, da to nisu naše kuće, da u njima ne gore ljudi, da ne izdišu gledajući svoje ruke i noge otkinute i bačene u drugi ugao sobe, da to dolje, u podrumu, nisu naša djeca, da to nije strah moga djeteta u njegovim očima. Pomislim, kako li taj gore, general, mater li mu njegovu, uživa upravljajući svim ovim, sjedeći u neakvoj stolici na rasklapanje i usmjerava vatru. Pomislim: režira, ubila ga profesija, i pomislim: pa, njemu su se svi životni snovi ostvarili. Jeste, i Đavo pokazuje svoju veličanstvenu i magnetičnu ljepotu, jeste, jebaji ga, možda bih i ja zapao u to jezivo stanje divne opčinjenosti zlom, koje se, i nadamnom samim odvija i, možda bih, još psovao "jebote" u tom pornografsko-estetskom zanosu, da, hvala ti Bože, ne podigoh pogled, gore, mnogo više od putanja VBR-ova i minobacača, pravo, gore, prema zvijezdama (bio je maj, i nebo sasvim otvoreno), gdje je, uprkos svemu, i dalje opstojao univerzum. Vidjeh Mjesec, puna mjesečina, zrači svjetlošću i, tačno ispred njega, gore iznad Huma i čitavog Sarajeva, naiđe oblak nošen vjetrom, a on, u obličju Božanske Ličnosti, ispružio

ruke i pokazuje otvorene dlanove. Čujem i Tija se popeo, muti papicu za kćer, i moja tetka, valjda traži ima li koja cigareta. Zovem ih brzo do prozora, držim odškrinutu zavjesu.

- Gledajte, Bogojavljenje.

- Aha. - reče Tija i otrča dolje da se ne ohladi papica.

Čudesna voda svetoga Ante sa Bistrika

Komšije su se okupile u malom prolazu koji vodi do ulaza u neboder. Mada se čini zaklonjen boraviti tu isto je kao i biti na ulici. Opominje i metalni stub ulične svjetiljke preko puta, tamo ispred auto-servisa, koji je iskrivljen kao da ga je uvrnuo King Kong. Ne znam zašto valjda zbog nekog osjećanja "slobode", želje da se u to ljetno doba bude "na vazduhu" kada se već ne može ići na izlet u brda. Brda, Gospode moj, gdje su nam naša brda, miris trave, borovine, pogled odozgo na grad, pogled sa Vidikovca. Nekada se išlo žičarom. Sada samo mrtvi stubovi štrče uz padinu Trebevića. Ko će i kada sve ovo prođe smjeti da planinari? Sve te posijane mine, neeksplodirane bombe, granate, otkidače čobančićima noge narednih trista godina. Jednom su nam na opštenarodnoj odbrani objašnjavali taktiku odbrane grada u "budućem ratu" kako su voljeli govoriti, tu gore su, govorio nam je oficir JNA, posljednje linije, ako to zauzme eventualni agresor, gotovo je. Jebo te, grad su napali sa posljednje tačke odbrane. "Budući rat" je sada i nema nikakve veze sa onim što su nas godinama učili: "ratovi se dijele na pravedne; oslobodilačke, klasne, revolucionarne i nepravedne; osvajačke, imperijalističke, kolonijalne..."

Jedino je bilo tačno, čini mi se, i to samo djelimično, ono o naoružanom "narodu".

I tako, ljudi iz nebodera iznijeli su nekakve šamlice, stolice čak i jednu stilsku fotelju, u taj prolaz ispred nebodera, par metara od ulice Dobrovoljačke, umorne Miljacke i obale Vojvode Stepe s druge strane, po čijim se fasadama dan-noć ispucavao naoružani narod. Nenaoružani je sjedio ispred nebodera, u naivnom osjećanju da je tu "sigurno" (da je samo jedna krehnula, sve bi nas pobila) - pričalo se o svemu i svačemu: uglavnom o uspomenama i naivnoj nadi da ovo ne može dugo trajati, da to svijet neće i ne može dozvoliti i slične gluposti. Jedino je stari Mugdim promrmljao: "Jebe se svijetu za nas." Mugdim je lud - svijet će pomoći, ako neće svijet, hoće Amerika, naravno, ako pobjedi Klinton, a Klinton će sigurno pobijediti jer je rekao da će nam pomoći. "Amerima treba dvadeset sati, da rastjeraju svu tu pijanu bandu!" naglašavao je Zoka i vadio punu kutiju cigara (otkud mu samo) nudio sve redom kao da časti u ime te zamišljene "Bosanske oluje". Već dugo nema vode, devet dana, do sada je dolazila u neboder, istina samo u prizemlje pa smo tegarili na spratove i to se činilo teško i naporno. Kasnije smo se sa uzdahom sjećali tih dana kada smo svi do duboko u noć teturali sa kanisterima i kantama kroz mrkli mrak stubišta, mimoilazili se oglašavanjem, dok su pored nas gledani kroz razbijena haustorska okna lebdili crvenkasti meci. Divno je bilo imati vodu u prizemlju, čekati po pola sata - sat u redu, ventrati se na peti sprat (ja sam imao sreće jer bilo ih je i na petnaestom) ali mogao si napuniti sve u kući, od kade do šoljica za kafu. To popodne izašao sam sa kanisterima ispred, zapalio cigaretu koju je tako velikodušno ponudio Zoka, pitao sam sve prisutne: "Ljudi božji, gdje ima te vode?"

Jučer sam cijelo popodne lutao i ništa nisam našao, istina stajao sam skoro sat ispred Komande grada, gdje su egipatski unproforci postavili nekakav rezervoar, onda sam shvatio da se red nije pomakao ni za milimetar i okanio sam se ćorava posla. Gospodin Jurkić mi je sa osmijehom rekao da vode ima kod crkve Svetoga Ante ili na Pivari. Neki pomenuše džamiju kod

Sedmorice braće. Gospodin Jurkić namjerno je naglašavao crkvu jer smo se tih dana zezali na račun njegovog katoličanstva i to veoma komotno jer je gospon Ivo bio katolik i Hrvat mnogo prije i HDZ-a, i slobodnih izbora i svih "novih vlasti". Bio je to oduvijek pa mu je to bilo nešto sasvim obično i normalno za razliku od mnogih drugih koji su na pomen crkve ili džamije poprimali ozbiljan izraz lica, čak ozbiljniji od onoga koji su "nabacivali" nekada pri uvodnoj riječi na partijskim sastancima ili u ulozi ozbiljnog diskutanta koji upućuje na različite nepravilnosti i mnoge negativne pojave te na "pojedine neodgovorne pojedince i negativne građanske elemente." Gospodin Ivo se iskreno šprdao i potvrđivao svoju pripadnost "nazadnom elementu" koji se, po ko zna koji put, pa i čitavim ovim "novim" ratom pokušava iskorijeniti. Nekada su htjeli samo tu građansku klasu, sada rade đuture: i grad skupa sa građanima, onako u kompletu. Supruga gospodina Ive je porijeklom Poljakinja i voli reći ponekad: "naš Papa".

- Kod Svetog Ante mora biti. - naglašava Ivo.
- Posebno za mene, - dodajem u šegi, pa pričam kako se moja majka zavetovala baš u toj crkvi, dok me je nosila u utrobi.

- Meni će Ante dati, po njemu sam ime dobio.
- Zaista? - pita gospođa Jurkić.
- Majke mi. - kažem.

Onda, moja Marija, koja drži Marka na vratima i viri da uhvati malo "spoljnog" zraka, po ko zna koji put pripovjeda o svetim slikama gospođe Filomene u čijem smo se stanu smjestili, i kako mi je rekla da ih ni po koji cijenu ne skidamo:

- Jedino su nama svi prozori čitavi. Vidite. - govorila je Marija sa vedrinom u glasu.
- Odo' ja pravo kod Ante. - rekoh i zapičih niz Dobrovoljačku.

Jedna granata pukla je kod Ćumurije, ali s druge strane Miljacke, daleko. Dva puta zarokao je PAM i malo snajpera kod parka Cara Dušana. I stigao sam pred crkvu. Gledam gdje je ta voda. Vidim ljudi idu negdje dalje, i ono par komšija što su krenuli sa mnom, valjda na Pivaru, tamo je ogroman red, vidi se odavde. Zastanem, gledam crkvu u toranj, digo se ka nebu. U to - koči mercedes, starija tipa, biće 200D, ili tako nešto, crni, pravi za taksiste, pet-šest hiljada maraka u Njemačkoj. Vidi - stvarno ima i onu svijetleću tablicu i na njoj piše "taxi". Iskače jedan tip, mali, kratak, nabijen, u maskirnoj, kratko ošisan, sa strane izbrijan. Kontam ga odmah: taksista, šaner, sada oružane snage. Frajer otvara gepek, vadi plastično bure, nekom polugom razvaljuje šaht, priključuje vatrogasno crijevo, puni bure, ubacuje bure, na brzinu otkači cijev i onu polugu, zalupi prtljažnik, uskače u auto, daje gas, zaškripi niz Bistrik. Ja stojim voda lipti iz šahta, zaljeva mi noge. Sagnem se i punim kanistere. Oko mene nahrpila masa, dortčavaju sa svih strana. Ali ja sam već napunio svoje.

Vraćam se pred neboder. Već iz daljine se smijem prema Ivi i njegovoj supružnici. I svima.

- Kad prije? - čudi se stari Mugdim.

Ivo širi ruke sa osmijehom. Niko se još nije vratio sa vode a neće još za sat - dva. Spuštam kanistere zadihan. Prilazi Zoka, otvara drugu kutiju, odakle mu samo, mora da nešto debelo munta? Stojim tako zagledam se u nebo, pričekam malo, govorim Ivi i njegovoj ženi ali dovoljno glasno da me svi čuju, a čuli bi ionako jer su se odavno napenalili:

- Samo što dođoh ispred crkve otvori se zemlja i poteće voda preko mojih nogu.

Kratka priča o zraku

O zraku je najteže napisati priču.
O vazduhu mnogo lakše.

Vazduh je ono što se diše a kroz zrak se lebdi. Ja to, naprosto, osjećam tako.

Na primjer, granata: prozviždi kroz zrak a onda te baci udar vazduha. I tresne te o zid, naravno, ako imaš sreće.

Sjediti u kaficu "London", piti pivo koje te počasti jednom u desetak dana. Kafić želi biti običan, sarajevski, kao nekada, klijentela se pokušava ponašati uobičajeno, čak sve izgleda kao normalno: muzika "Crvena jabuka", djevojke su se uredile, smješkaju se, razgovara se, čak se i smije. Momak što sjedi sa mnom za stolom kaže: "Ma, ima li išta luđe na svijetu? Iznad proljeću projektili, tuku granate, minobacači, tenkovi, šara snajper, tuku svim što postoji, jebala te Ivo Džima, Hirošima, malo je reći Hirošima, a oni sjede u bašti i piju kafu. Jebalo te vedro nebo. Polako, srk po srk, dok gore gori Trebević, bitka. Osvrneš se na to kao da gledaš u ekran televizije ili kao da je za čošak promakla neka dobra koka. Pališ cigaru, rastežeš kafu jer ti fali još pola marke za još jednu. To nema nigdje."

Piti kafu. (Piti kafu poslije kraja svijeta?)

Nema to veze što su mnogi u uniformama, što uz sto naslanjaju kalašnjikove, to je sada normalno, tako se danas nosi. To nije važno.

Ali, zašto onaj dječak zna da izvuče drvce i kresne šibicu samo jednom rukom?

Zašto za svakim stolom nedostaje bar po jedan dio ruke ili noge? Ni to više ne skreće pažnju, jebi ga, kao da je i to neka "moda". Koliko ožiljaka i rupa, parotina po koži, krije odjeća? Koliko je metaka, gelera, prošetalo kroz tijelo? Zaobišlo srce? Otkinulo pramen kose i nije doprlo do mozga? To se ne vidi, to se samo zna.

Proljeće 1993. Bože moj, voljeli smo zimu, više – manje, ali voljeli smo bjelinu snijega, pahulje u noći, sankanje niz strme ulice, sličure, Snješka Bijelića, disanje ispod vunenog šala koji bocka po obrazima, skijanje na Jahorini, Olimpijadu. I prošla zima bila je lijepa, snjegovita, ali niko u Gradu nije uživao u tome, možda bi se djeca malo zanjela na ligurama, ali i to je rastureno. Petoro djece na sankanju. Krv se zaledi pa je vidiš mjesecima, svaki put kada prolaziš tu, ubrzaš korak, pokušaš skrenuti pogled, ali ljudske oči su neposlušne. Crveni led. Baška to, što ti se i živa krv ledi u venama, što nam se zima okamenila oko kostiju. A glad? Žeđ? Za to se gubi osjećaj, kao i za strah. Kako možeš nazvati strahom nešto što je stalno?

Parabola o grahu: Almir, brat i ja. Oskudno svijetlo malene sijalice priključene na akumulator. Jeli smo, možda jučer, u montaži nismo imali vode. Rovamo po kući u koju svratimo samo ponekad. Imamo malo graha i dva litra vode. Skuhati pasulj ili napiti se vode? Pola litra podjelimo na par gutljaja svakome a onda skuhamo grah. Napucamo se tog graha u koji smo kapnuli mrvu ulja, malo bibera i sol. Bez kruha. Tek tada nas napada žeđ. Najstrašnije je

noću, sama pomisao da nemaš ni kapi vode, to ti ispija mozak. A mozak te nagoni da misliš o tekućini. Uzimam kanister, nagingem, možda je zaostala koja kap, samo vazduh na koji se nalijepio miris plastike. Jedna kap putuje niz zidove kanistera. Dugo udišem unutrašnjost plastične posude. Zaspem, sanjam potok, vrelo, bunu, pijem i pijem i što više pijem žeđ postaje veća. Skačem sa spužve prostrte na podu. Otvaram širom prozor, zimski vazduh potonuo duboko ispod te zamišljene "nule" reže kao sonda niz pluća. Almir se trese od zime ispod tri jorgana i jebe mi sve po spisku. Sa lima na prozoru rukama grabim ostatke snijega. Žderem prljavi snijeg.

Sada paganski slavimo boginju Vesnu. Opet je procvjetalo, barem ono što je ostalo. Ispred nas je pusta trava, prazan pogled do kuća u Kralja Tomislava, ko to može u tom zraku zamisliti krošnje drveća, lišće što treperi na vjetru? Park? Nema ni panjeva, zima ih je iščupala smrznutim rukama. Kroz prazan prostor bivšega parka zuje snajperski meci, dosadni kao muhe ili komarci.

- Daj još jednu kafu, mala!

Ono što zovemo "kafa" samo je braonkasta voda bez ukusa. Ali nije važno, kelnerica se smješka, spušta šoljicu, naplaćuje. Uostalom, pravimo i majonezu koja nikad nije vidjela jaja. Mućkamo ulje i brašno.

- Isto prava majoneza, majke mi.

Pravimo i sir: mješamo brašno, ulje i par kašika mlijeka u prahu:

- Ovo je bolje od svih onih sirnih namaza.

- Ja ću ovo praviti i poslije rata, 'oću života mi.

Ukus je bio u nama. Ukus je bio u zraku. U zamišljanju onoga čega nema, kao kad se djeca zaigravaju.

I sada moram pronaći jedan od rijetkih zapisa koje sam napravio u Sarajevu, glupo je bilo pisati bilo šta, ono što je bilo - bilo je samo po sebi dovoljno, djelić toga možda možeš uhvatiti kamerom, pa smontirati. Ali pisati, bilo je bespredmetno, možda baš zato što se činilo da se to nikome ne može ispričati, da niko to ne može i neće nikada razumjeti. Naravno, i sada znam da je to tako i istinito, ali ljudi moraju pisati knjige, ovdje to mogu barem pokušati. Da li ovo hoću i želim da opišem samo sebi i nikome više?

I tu se više ne može pobjeći od patetike. A tamo je nije bilo. Tamo je bilo "nešto".

I tamo je to "nešto" samo po sebi razumljivo. Zašto je ovdje sve drugačije? Zašto sam prvi tren na otvorenom prostoru, na aerodromu u Ankoni, pomislio, sasvim iskreno i bez foliranja da je stvarni život ostao tamo na drugom kraju leta RAF-ovog herkulesa? Zašto sam osjetio muku u stomaku kada sam prvi put ponovo ušao u supermarket? Čemu služe stotine vrsta namaza, hiljade vrsta vina? Cijeli jedan zid prepun hrane za pse i mačke? Zašto sam postidjeo svoju prijateljicu u Amsterdamu kada me je pitala koju vrstu sira želim i kada sam odgovorio, iskreno i spontano: "Just cheese"?

Tamo u Sarajevu sve je bilo samo ono što jeste, istinito i neposredno: sir je bio samo sir (ako ga je uopšte bilo), kruh je bio kruh, voda je bila voda, stolica je stolica, zid je bio zid, a da prostiš, život je bio samo život, a smrt je naprosto bila smrt.

Zašto sam istog momenta poželio da se vratim u Sarajevo? I možda bih se vratio da moj život pripada samo meni.

Umjesto tog povratka iskopao sam ovaj zapis iz memorije kompjutera. Ipak, kao i sve u Sarajevu tako je i taj jedan mali, rijetki zapis koji sam ko zna zašto, iz koje li upornosti ili tvrdoglavosti ispisao bio samo to: samo jedan mali zapis koji sam kasnije nazvao "Kratkom pričom o zraku":

Kratka priča o zraku:

Vatra. Voda. Zemlja. Zrak. Najstrašniji je zrak. Vatra su granate i požari, rafali i raketni bacači, vatra je cigareta koje nema, vatra je pregršt granja da se skuha šaka riže, kada je nema, vatra je hladnoća. Vatra je strašna, ali strašniji je zrak. Voda je muka, tegljenje kroz ulice od vatre, voda je i krv na ulici. Strašna je voda kada je žeđ, ali zrak je najstrašniji od svih. Zemlja je šljaka fudbalskog terena u koji zakopavamo mrtvace, zemlja su zgrade smrskane udarcima, zemlja su vreće na prozorima, blato u kosi, rovovi i tranšeje. Strašna je ledena zemlja, ali strašniji je zrak:

Zrak je drvo iznad panja u posječenom parku,
zrak je fantomski bol u ruci koju je odsjekla granata.